

Інтегральне оцінювання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємства: теоретичний та практичний аспекти

У статті проаналізовано підходи науковців до розуміння поняття «конкурентоспроможність підприємства» та визначено, що однією з її складових частин є фінансова конкурентоспроможність. Указано, що фінансова конкурентоспроможність визначається фінансовою стійкістю, платоспроможністю, швидкістю обороту капіталу, прибутковістю та рентабельністю реалізації товарів й активів суб'єкта підприємництва. У роботі сформульовано основні типові характеристики фінансової конкурентоспроможності підприємства, а також узагальнено методичку оцінки інтегрального показника конкурентоспроможності підприємницьких структур. Проведено інтегральний аналіз фінансової конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості, а також виявлено показники, що негативно впливають на результативний показник.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фінансова конкурентоспроможність, інтегральна оцінка, критерії оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набувають питання, пов'язані з пошуком засобів підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Ситуація, яку сьогодні простежуємо у вітчизняній економіці, пов'язана з нестачею власних фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва, нераціональною структурою капіталу й неефективною політикою фінансування їхньої фінансово-господарської діяльності. Усе вищезазначене негативно впливає на обсяги отриманого прибутку та спричиняє збитковість і банкрутство підприємств.

Водночас потребують розгляду питання фінансового контролю та моніторингу за процесами фінансового оздоровлення й адаптації вітчизняних підприємств до динамічного ринкового середовища, формування умов для забезпечення їх самофінансування, а також створення можливостей для розширеного відтворення, підвищення фінансової результативності їхньої діяльності. За таких обставин надзвичайно важливим стає вирішення питань, пов'язаних із формуванням набору індикаторів для установа рівня фінансової конкурентоспроможності, який дасть змогу усунути негативні тенденції у фінансово-господарській діяльності підприємства, сприятиме підвищенню ефективності використання внутрішніх резервів і зростанню конкурентного потенціалу підприємства на основі формування ефективної політики фінансування.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Деякі теоретичні аспекти оцінки конкурентоспроможності підприємства, механізм забезпечення стабільності його фінансового стану та досягнення високого рівня конкурентоспроможності є предметом дослідження багатьох науковців і практиків (І. Ансофф, А. Маршалл, М. Портер, Д. Ріккардо, Дж. Робінсон, А. Сміт, Ф. Хайєк, Г. Азоєв, В. Обремчук, С. Савчук, Р. Фатхутдінов, та ін.). Методичні підходи до управління окремими факторами фінансової конкурентоспроможності розглянуто У. Бівером, М. Білопольским, Т. Клебановою, Г. Кузнецовим, Р. Сайфулліним, Ю. Смірновим, Н. Педченко, Е. Хелфертом, В. Хорном й ін. Незважаючи на достатню кількість наукових розробок, потребує подальшого розв'язання проблема формування методички оцінки фінансової конкурентоспроможності підприємства.

Формулювання мети й завдань статті. Мета дослідження – розробка методичного підходу до інтегрального оцінювання фінансової конкурентоспроможності підприємства, спрямованого на отримання обґрунтованих результатів, які комплексно відображають ступінь фінансової спроможності підприємства забезпечувати свої конкурентні переваги та отримання необхідних результатів, а також адаптуватися до зміни умов зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Поняття «конкуренція» має латинське походження (латин. *concurrentia* – змагання) і його сутність полягає в суперництві між окремими суб'єктами, зацікавленими в досягненні однієї й тієї самої мети в певній сфері

діяльності. Сучасні економісти тлумачать це поняття по-різному. Так, зокрема, Портер розглядає конкуренцію як процес, що динамічно розвивається та на якому з'являються нові товари, нові шляхи маркетингу, нові виробничі процеси й ринкові сегменти [1, с. 496]. Р. А. Фахрутдінов стверджує, що конкуренція – це процес управління суб'єктом своїми конкурентними перевагами на конкретному ринку (території) для отримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних або суб'єктивних потреб у межах законодавства або в природних умовах [2, с. 153].

У своїх роботах А. Л. Загорський використовує таке поняття, як фінансова конкурентоспроможність, проте автор не подає його трактування. Він зазначає, що фінансова конкурентоспроможність визначається фінансовою стійкістю (для чого застосовують коефіцієнти фінансової незалежності, стійкості, забезпеченості власними оборотними активами й т. ін.), платоспроможністю (абсолютною, швидкою та загальною ліквідністю, мобільністю оборотних коштів, часткою простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості), швидкістю обороту капіталу (оборотністю активів, власного капіталу, оборотних коштів і їхньої матеріальної частини, дебіторською й кредиторською заборгованістю), прибутковістю (рентабельністю активів, використанням виробничих фондів, оборотних коштів, праці, власного капіталу, продажів) [4]. Г. П. Кузнецов визначає фінансову конкурентоспроможність як здатність підприємства фінансувати свій сталий розвиток, забезпечуючи при цьому нормальну для цієї сфери окупність укладень, рентабельність і збільшення ціни бізнесу [5, с. 7].

Н. С. Педченко поняття фінансову конкурентоспроможність трактує як можливість виживання підприємства в умовах постійної конкурентної боротьби завдяки наявності значного внутрішнього фінансового потенціалу підприємства. Ю. О. Смирнов вважає, що під фінансовою конкурентоспроможністю підприємства потрібно розуміти здатність здійснювати конкурентну боротьбу в мінливих ринкових умовах, підтримуючи таку структуру капіталу, яка забезпечує кредитоспроможність і зростання ринкової вартості підприємства [7, с. 6]. Т. С. Клебанова вважає, що фінансова конкурентоспроможність – це комплексне поняття, яке відображає ефективність процесів формування й розміщення фінансових ресурсів [8, с. 194].

Вивчення фінансової конкурентоспроможності підприємства, безумовно, потрібно, оскільки усвідомлення механізмів її формування дасть можливість підприємству стати більш гнучким у динамічному ринковому середовищі й, відповідно, підвищити ефективність своєї діяльності. Однак дослідження теоретичних підходів до визначення економічної сутності фінансової конкурентоспроможності показало, що сьогодні це поняття залишається не досить вивченим.

На наше переконання, визначаючи сутність фінансової конкурентоспроможності підприємства, особливу увагу потрібно звернути на те, що ця категорія має такі типові характеристики:

- 1) фінансова конкурентоспроможність підприємства є складовою частиною загальної конкурентоспроможності підприємства;
- 2) фінансова конкурентоспроможність підприємства передбачає порівняння аналогічних характеристик господарюючих суб'єктів на товарному ринку та є складною у виборі бази порівняння;
- 3) фінансова конкурентоспроможність підприємства є динамічною ознакою й характеризує стан суб'єкта в конкурентному середовищі в часі;
- 4) фінансова конкурентоспроможність підприємства відображає фінансові можливості підприємства; активність фінансової діяльності, якість управління фінансами та перспективи функціонування підприємства;
- 5) фінансова конкурентоспроможність підприємства є комплексним індикатором, тому її оцінку не можна здійснювати на основі єдиного показника.

Отже, вважаємо, що фінансова конкурентоспроможність підприємства – це комплексна характеристика підприємства, яка відображає його фінансові можливості до самофінансування й розширеного відтворення, а також дає змогу в майбутньому отримувати високі фінансові результати, що забезпечать його розвиток, а також формуватимуть умови для адаптації суб'єкта господарювання на конкурентному ринку в динамічних умовах зовнішнього та внутрішнього середовищ.

Комплексний підхід до оцінки фінансової конкурентоспроможності полягає в тому, щоб сформулювати найбільш повну характеристику фінансової спроможності підприємства на основі

окремих індикаторів його фінансово-господарської діяльності. Така методика оцінки конкурентоспроможності підприємства передбачає виявлення його фінансових ресурсів, оцінку ефективності використання потенціалу конкурентоспроможності й визначення рівня його конкурентоспроможності відносно інших підприємств.

Найбільш обґрунтоване використання методу інтегральної оцінки конкурентоспроможності на основі розрахунку таких груп показників:

1) ефективності виробничої діяльності підприємства (витрати на виробництво одиниці продукції, фондівіддача, продуктивність праці);

2) фінансового стану підприємства (коефіцієнти автономії, платоспроможності, абсолютної ліквідності, оборотності оборотних коштів);

3) ефективності організації збуту й просування товарів (рентабельність продажу, коефіцієнт затовареності готовою продукцією, коефіцієнти завантаження виробничих потужностей, ефективності реклами та засобів стимулювання збуту);

4) конкурентоспроможності товару (якість, ціна товару).

У зв'язку з тим, що кожен із цих показників має різний ступінь важливості для розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності підприємства (K_{KL}) експертним способом визначено коефіцієнти значущості критеріїв.

Проведемо відповідні розрахунки критерію конкурентоспроможності ТзОВ «ВІЛЯ-ТРЕЙД».

Коефіцієнт конкурентоспроможності підприємства має такий вигляд:

$$K_{KL} = 0,15E_B + 0,29\Phi_{II} + 0,23E_3 + 0,33K_T$$

де, E_B – значення критерію ефективності виробничої діяльності підприємства; Φ_{II} – значення критерію фінансового стан підприємства; E_3 – значення критерію ефективності організації збуту й просування товару на ринку; K_T – значення критерію конкурентоспроможності товару.

Таблиця 1

Аналіз конкурентоспроможності підприємства ТзОВ «ВІЛЯ-ТРЕЙД»

Показник	2013	2014	2015
E_B	1606	1239	1250
Φ_{II}	1	1	1
E_3	5,09	5,91	7,66
K_T	0,33	0,30	0,33

*Джерело: розраховано на основі [9]

Отже, конкурентоспроможність фірми характеризує можливості й динаміку її пристосування до умов ринкової конкуренції. Провівши розрахунки за три роки, можна зробити висновок, що конкурентоспроможність у 2013 р. становила 242 одиниці, у 2015 р. цей показник зменшився насамперед за рахунок ринкової та економічної ситуації в країні. Але водночас підприємство відіграє провідну роль на своїх ринках збуту.

Основними факторами, що впливають на конкурентоспроможність підприємства, є місткість ринку (кількість щорічних продажів); легкість доступу на ринок; вид виробленого товару; однорідність ринку; конкурентні позиції підприємств, які вже працюють на цьому ринку; можливість технічних нововведень у галузі.

Звідси для визначення конкурентоспроможності продукції продуцента потрібно знати:

- конкретні вимоги потенційних покупців (споживачів) до пропонованого на ринку товару;
- можливі розміри та динаміку попиту на продукцію;
- розрахунковий рівень ринкової ціни товару;
- очікуваний рівень конкуренції на ринку відповідних товарів;
- визначальні параметри продукції основних конкурентів;
- найбільш перспективні ринки для відповідного товару та етапи закріплення на них;
- термін окупності сукупних витрат, зв'язаних із проектуванням, продукуванням і просуванням на ринок нового товару.

Критерій ефективності виробничої діяльності:

$$E_B = 0,31B + 0,19\Phi + 0,40P_{II} + 0,10\Pi,$$

де B – відносний показник витрат виробництва на одиницю продукції; Φ – відносний показник фондівіддачі; P_{II} – відносний показник рентабельності продукції; Π – відносний показник продуктивності праці.

Таблиця 2

Аналіз ефективності виробничої діяльності ТзОВ «ВІЛІЯ-ТРЕЙД»

Показник	2013	2014	2015
B	0,97	0,91	0,88
Φ	2078,76	148,49	204,22
P _{II}	1,03	1,10	1,14
Π	12101,36	12101,36	12101,36

Розраховано на основі [9].

Отже, ефективність виробничої діяльності на підприємстві досить стабільна. Порівнюючи 2013 та 2015 р., ми простежуємо тенденцію до її незначного зменшення.

Проблема підвищення ефективності діяльності полягає в тому, щоб на кожну одиницю ресурсів (витрат) – трудових, матеріальних і фінансових – досягти максимально можливого збільшення обсягу виробництва й прибутку. Щодо практичного використання критеріїв економічної ефективності в галузях і господарюючих суб'єктах можна виділити такі рекомендації:

- 1) інтенсифікація інноваційно-інвестиційного розвитку підприємства;
- 2) виявлення резервів підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства;
- 3) урахування зовнішніх і внутрішніх чинників підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Однак лише використовуючи всю систему чинників у сукупності, можна досягти високих темпів зростання ефективності розвитку економіки та діяльності підприємства.

Критерій фінансового стану підприємства в розрахунку фінансової конкурентоспроможності визначаємо так:

$$\Phi_{II} = 0,29K_A + 0,20 * K_n + 0,36K_{л} + 0,15K_{об},$$

де K_A – відносний показник автономії підприємства; K_n – відносний показник платоспроможності підприємства; $K_{л}$ – відносний показник ліквідності підприємства; $K_{об}$ – відносний показник оборотності оборотних коштів.

Таблиця 3

Аналіз фінансового стану підприємства ТзОВ «ВІЛІЯ-ТРЕЙД»

Показник	2013	2014	2015
K_A	0,13	0,26	0,30
K_n	1,12	1,22	1,28
$K_{л}$	0,07	0,01	0,14
$K_{об}$	3,7	3,9	4,9

Розраховано на основі [9].

Отже, мета оцінки фінансового стану підприємства в системі антикризового управління – розробка й реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності, достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, установлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, подальшого розвитку, забезпечення прибутковості й зростання виробничого потенціалу та ухвалення відповідних рішень. Можемо простежити, що найбільш стабільним був фінансовий стан у 2015 р. – 1,13 процентних пункти, а у 2014 р. – 0,91 одиниці, що нижче рівня 1.

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства та, як наслідок, – до можливих перебоїв у постачанні, виробництві й реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Критерій ефективності збуту та просування товару визначаємо таким чином:

$$E_3 = 0,37P_{\text{П}} + 0,29K_{\text{зат}} + 0,21K_{\text{звп}} + 0,14K_{\text{р}}$$

Таблиця 4

Аналіз збуту та просування товару ТзОВ «ВІЛІЯ-ТРЕЙД»

Показник	2013	2014	2015
E_3	3,00	8,97	12,01
РП	13,79	8,89	10,99
$K_{\text{зат}}$	3,23	5,81	6,15
$K_{\text{звп}}$	0,08	0,09	0,36

Отже, оцінка конкурентоспроможності охоплює всі найбільш важливі оцінки господарської діяльності підприємства, виключає дублювання окремих показників, дає змогу швидко та ефективно отримати картину стану підприємства на галузевому ринку. Звідси, провівши розрахунки, ми бачимо, що 2015 р. був найбільш перспективним для збуту й просування товару, порівняно з 2013 р., 5,8 та у 2015 р. простежуємо зростання на 1,5 раза. Можна зробити висновок, що підприємство працює в правильному напрямі й із кожним роком здійснює ефективні параметри конкурентоспроможності, що в подальшому приводить до збільшення прибутковості підприємства.

Висновки й перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, основним напрямом підвищення конкурентоспроможності підприємства є застосування системного підходу до управління нею, що передбачає оцінку рівня розвитку кожної підсистеми функціонування підприємства й відображає послідовність планування та управління для ефективного функціонування на ринку. Цей метод зручний під час дослідження конкурентоспроможності виробничого підприємства, охоплює основні напрями його діяльності.

Джерела та література

1. Портер Майкл Э. Конкуренция : пер. с англ. / Майкл Э. Портер. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2009. – 608 с.
2. Фатхутдинов Р. А. Стратегический маркетинг : учебник [для студ. ВУЗов] / Р. А. Фатхутдинов. – Изд. 3-е. – СПб. : Изд-во «Питер», 2008. – 347 с.
3. Гордон Я. Х. Целевая конкуренция / Я. Х. Гордон : пер. с англ. С. Жильцов, И. Малкова, Е. Федорова. – М. : Изд-во «Вершина», 2006. – 368 с.
4. Загорский А. Л. Конкурентоспособность интегрированных бизнес-групп / А. Л. Загорский. – СПб. : РОСТ, 2008. – 342 с.
5. Кузнецов Г. П. Финансовая конкурентоспособность предприятий сферы транспортно- экспедиционных услуг / Г. П. Кузнецов ; СПбГИЭУ. – СПб., 2008. – 142 с.
6. Педченко Н. С. Конкурентоспроможність як об'єкт фінансового аналізу / Н. С. Педченко // Регіональні перспективи. – 2005. – № 1(14). – С. 123–125.
7. Смірнов Ю. О. Формування механізму управління фінансовою конкурентоспроможністю підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Ю. О. Смірнов ; Київський нац. екон. ун-т. – Маріуполь : Приазовський держ. техн. ун-т Мін. освіти і науки України, 2007. – 18 с.
8. Клебанова Т. С. Оценка финансовой конкурентоспособности предприятий на основе использования панельных данных / Т. С. Клебанова, Е. А. Сергиенко, Л. С. Гурьянова // Конкурентоспроможність: проблеми теорії та практики : монографія. – Харьков : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 264 с.
9. Статистичний щорічник України за 2015 рік // Державна служба статистики України. – 2015. – С. 342–362.

Елена Стащук. Интегральная оценка уровня финансовой конкурентоспособности предприятия: теоретический и практический аспекты. В статье проанализированы подходы ученых к пониманию понятия «конкурентоспособность предприятия» и определено, что одной из ее составляющих является финансовая конкурентоспособность. Отмечается, что финансовая конкурентоспособность определяется финансовой устойчивостью, платежеспособностью, скоростью оборота капитала, доходности и рентабельности реализации

товаров и рентабельностью активов субъекта предпринимательства. В работе сформулированы основные типичные характеристики финансовой конкурентоспособности предприятия, а также обобщается методика оценки интегрального показателя конкурентоспособности предпринимательских структур. Проведен интегральный анализ финансовой конкурентоспособности предприятий пищевой промышленности, а также выявлены показатели, которые негативно влияют на резульативный показатель.

Ключевые слова: конкурентоспособность, финансовая конкурентоспособность, интегральная оценка, критерии оценки конкурентоспособности предприятия.

Olena Stashchuk. Integral Evaluation of The Financial Enterprise Competitiveness: Theoretical and Practical Aspects. The article analyzes the scientific approaches to understanding the concept of «competitiveness» and determined that one of its components is the financial competitiveness. The authors noted that the financial competitiveness is determined by financial stability, solvency, capital turnover rate, profitability and return on sales of goods and profitability of assets of business entities. The paper formulates basic financial characteristics typical enterprise competitiveness and generalized method of estimation of the integral index of competitiveness of businesses. An integrated analysis of financial competitiveness of the food industry and identified indicators that affect the effective rate.

Key words: competitiveness, financial competitiveness, integrated assessment, criteria for assessing competitiveness.

UDK 336.01

Alexander Evtuh – PhD in economics, professor, Lutsk Institute of Human Development

The Money Laws: Systematic Financial Approach

In this article money laws are discovered. A problem of the lack of systematic approach to the laws and to their implementation is pointed out. The author proposes a system of money laws and overviews its functioning, taking into account theories developed by various scientists.

Key words: money laws, financial science, macroeconomic level, equivalence.

Introduction. The Problem of the Article. Money and problems of its use take and used to take an important place in the life of every person, just as in the life of the whole society. These problems not only penetrate in the theory and practice of economic processes on a macro level. They are also the reality, which people, enterprises and organizations deal with in their activity.

The analysis of the correlation «subject of the society – money» shows that, on the one hand, person uses money, tries to manage it carefully. On the other hand, we are also managed by money. The phenomenon of money, which consists in its capacity for submitting us, and at the same time to manage us, caused its twofold treatment. First, we treat money as the means of achieving of our purposes, second, money themselves can become our purpose.

Our power over money is strong as much as we can perceive the monetary laws and principles of its activity. That is why scientists from different fields of knowledge: philosophy, psychology, economics, mathematics etc., pay much attention to the problems of the use of money and laws of its activity.

Analysis of Recent Researches. Among sciences, which study money, can be distinguished economics and, first of all, financial study, the subject of which is money, namely its essence and also the laws and methods of its efficient use.

Economists have been trying to perceive the monetary laws since ancient times, but the extended description they got in the period of the development of capitalism. At this point, we have to mention the works of the well-known scholars, and first of all, William Petty, who was the first to investigate the regularity of the currency («Different Things Concerning Money», 1682).

In the XVIII century such scholars as Jacob Wanderlind («The Money Corresponds to Everything, or What to Do for All Orders to Have Enough Money», 1734), David Hume («Of Money», «Of Interest», «Of the Balance of Trade», 1752) and Fransua Kene («The General Principles of the Economic Policy of an Agricultural State and Some Notes on These Principles», 1758) investigated the monetary laws.